

Ympäristövaliokunta

Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta

Tulevaisuusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta (VNS 7/2024 vp): Asia on saapunut ympäristövaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava tulevaisuusvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- johtava asiantuntija Taru Savolainen, valtioneuvoston kanslia
- neuvotteleva virkamies Marjaana Kokkonen, ympäristöministeriö
- neuvotteleva virkamies Birgitta Vainio-Mattila, maa- ja metsätalousministeriö
- johtava asiantuntija Tuuli Hietaniemi, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- puheenjohtaja Lassi Linnanen, Kestävyyspaneeli
- professori Ilari Sääksjärvi, Suomen Luontopaneeli
- puheenjohtaja Jyri Seppälä, Suomen ilmastopaneeli
- tutkimusprofessori Minna Kaljonen, Suomen ympäristökeskus
- asiantuntija Silla Ristimäki, Suomalaiset kehitysjärjestöt - Finnish Development NGOs Fingo ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Metsäbiotalouden tiedepaneeli
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- Suomen luonnonsuojeluliitto ry
- WWF Suomi

Valiokunnan lausunto YmVL 1/2025 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Agenda2030

YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030 ohjaa Suomea ja muita YK:n jäsenmaita kohti kestävää tulevaisuutta. Se tähtää köyhyyden poistamiseen sekä kestäväan kehitykseen, jossa ympäristö, talous ja ihminen otetaan tasavertaisesti huomioon, ja sisältää 17 tavoitetta, jotka maiden tulisi saavuttaa vuoteen 2030 mennessä. Ensisijainen vastuu Agenda2030:n toimeenpanosta on valtioilla. Tavoitteiden saavuttamiseen tarvitaan kuitenkin myös yksityisen sektorin, kansalaisyhteiskunnan ja kansalaisten laajaa osallistumista.

YK:n viimeisimmässä kestävän kehityksen raportissa Suomen arvioidaan olevan pisimmällä tavoitteiden toimeenpanossa. Toisaalta Suomen toiminnalla arvioidaan olevan merkittäviä kielteisiä ulkoisvaikutuksia. Selonteko kuvaa Suomen nykytilanteen Agenda2030:n toteuttamisessa, hallituksen keskeisiä toimia kunkin kestävän kehityksen tavoitteen osalta Suomessa ja maailmanlaajuisesti sekä toimeenpanon organisoinnin ja sen seurannan ja arvioinnin mekanismit.

Agenda2030:n toimeenpano on ajallisesti yli puolivälissä, mutta YK:n pääsihteerin toukokuussa 2024 julkaiseman raportin mukaan maailmanlaajuisesti tarkastellen vain noin 17 prosentissa tavoitteista ollaan suotuisalla kehitysuralla. Suomi on vahvasti sitoutunut Agenda2030:n ja sen kestävän kehityksen tavoitteiden toimeenpanoon.

Selontekomenettely

Suomea pidetään kestävän kehityksen mallimaana, ja globaalissa vertailussa Suomi on jälleen ykkössijalla. YK:n SDG-mittareilla mitattuna Suomen vahvuutena on monien sosiaalisten, yhteiskunnallisten ja taloudellisen kehitystavoitteiden hyvä toteutuminen. Haasteet puolestaan liittyvät ekologisen kestävyuden sekä kulutuksen ja tuotannon kysymyksiin.

Selontekomenettely on tärkeä väline, jolla hallitus raportoi keskeisistä toimistaan kestävän kehityksen tavoitteiden toimeenpanemiseksi niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Ministeriöt raportoivat kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumisesta työssään hallituksen vuosikertomuksen yhteydessä tuloksellisuuden kuvauksissaan sekä eduskunnan lausumavastauksissaan, mikä täydentää kestävän kehityksen työstä raportointia. Raportointi osana hallituksen vuosikertomusmenettelyä tarjoaa tavan vuosittaiseen vuoropuheluun eduskunnan kanssa ohjelman toimeenpanosta.

Agenda2030 pyrkii kestäväan kehitykseen niin talouden, ihmisten hyvinvoinnin kuin ympäristön kannalta. Toimintaohjelma sisältää suunnitelman toimeenpanokeinoista sekä siitä, miten toimeenpanoa seurataan. Maat ovat sitoutuneet edistämään 17 tavoitetta kokonaisuutena. Periaatteena on, ettei ketään jätetä kehityksestä jälkeen. Selonteon laadinnan koordinaatiosta on vastaanottanut valtioneuvoston kanslia yhdessä kaikki ministeriöt kattavan kestävän kehityksen koordinaatioverkoston kanssa.

Lähtökohtana on, että kaikkia kestävyuden näkökulmia, sosiaalinen, ekologinen ja taloudellinen kestävyys, tarkastellaan tasapainoisesti yhdessä. Kestävän kehityksen tilannekuvat on selonteos-

Valiokunnan lausunto YmVL 1/2025 vp

sa jäsenmely valtioneuvoston kanslian johdolla toteutettavassa yhteiskunnallisessa kestävyysarvioinnissa hyödynnettävän viiden kestävyys-olottuvuuden mukaisesti mahdollisimman kattavan tilannekuvan luomiseksi. Olottuvuudet ovat ekologinen kestävyys, inhimillinen ja kulttuuri- nen kestävyys, demokratian, oikeusvaltion ja turvallisuuden kestävyys, sosiaalinen kestävyys sekä taloudellinen kestävyys.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on haastettu selonteon merkitystä kestävyysmurroksen toteuttamisen edistäjänä katsoen, että siitä puuttuu kokonaiskuva ja selkeiden prioriteettien asettaminen, kun se listaa yksittäisiä tekoja, toimia ja mittareita. Kritiikin mukaan keskittymiseen Agenda2030:n kestävyyspilareiden keskinäiseen tasapainottamiseen liittyy se ongelma, että se ei pysty priorisoimaan toimenpiteitä kestävyysmurroksen vaatimalla tavalla, joten selonteon tehtävää ja rakennetta olisi perusteltua miettiä uudelleen. Kritiikin mukaan kestävä kehityksen raportointia ja seurantaa tulisi kehittää yhdessä valtioneuvoston kanslian kestävyysarvioinnin kanssa kestävyysmurroksen johtajuutta ja tavoitteenasettelua vahvistaen.

Valiokunta toteaa, että valtioneuvoston kanslia aloittaa vuosittaisen yhteiskunnallisen kestävyysarvioinnin vahvistamaan kokonaiskuva suomalaisten yhteiskunnan kestävyysasteiden nykytiloista, ylivaalikautisista kehitysnäkymistä ja keskinäisriippuvuuksista. Keskustelualoitteessa uudesta yhteiskunnallisesta kestävyysarvioinnin toimintamallista¹ todetaan, että suomalaisen yhteiskunnan kestävyys vaikuttaa olevan kansainvälisesti katsottuna hyvällä tasolla monelta osin, mutta haasteita ja riskejä on myös paljon. Useat kestävyysasteisiin vastaavista toimista voivat edellyttää lisäpäästöjä politiikkatoimista, joilla pyritään välttämään ei-toivottuja sivuvaikutuksia muualla yhteiskunnassa. Lisäksi kulloinkin hallitus voi joutua tekemään valintoja, jotka vahvistavat jotain kestävyys-osa- aluetta, mutta heikentävät samalla jotain toista. Uusi kestävyysarviointi ei pyri tuottamaan päätöksentekoon suoria toimenpidesuosituksia, eikä sen osana tehdä arvioita hallitusohjelman tai yksittäisten politiikkatoimien vaikutuksista. Systeemisen mallinnuksen käyttöä pidetään tarpeellisenä, jotta yhteiskunnan kestävyysasteen vaikuttavat keskinäisriippuvuudet voidaan optimoida ja tilannekuva pysyy mahdollisimman ajantasaisena ja laajana.

Valiokunta korostaa, että käsiteltävänä oleva selonteko kuvaa tarkoituksellisesti Suomen nykytilanteen Agenda2030:n toteuttamisessa, hallituksen keskeisiä toimia kunkin kestävä kehityksen tavoitteen osalta Suomessa ja maailmanlaajuisesti sekä toimeenpanon organisoimisen ja sen seurannan ja arvioinnin mekanismit. Selonteossa ei ole tehty uusia Suomen kestävä kehityksen politiikkaa ja Agenda2030:n toimeenpanoa koskevia linjauksia, vaan se kokoaa yhteen hallituksen useissa eri politiikka- ja valmisteluprosesseissa päätetyt toimet. Edellä mainitussa kestävyysarvioinnissa tullaan tuottamaan laajempaa tilannekuva yhteiskunnasta. Selontekoon kirjattuja toimenpiteitä toteutetaan Julkisen talouden suunnitelman ja talousarvioprosessin päättämien resursien puitteissa. Hallinnossa on runsaasti toteutuksessa tai valmistelussa jatkuvaluonteista toimintaa, jota ei ole kirjattu selontekoon, mutta jolla on oleellinen vaikutus kestävä kehityksen toteutumisen edistämiseen.

Kestävä kehityksen budjetointi koostuu tällä hetkellä kahdesta kokonaisuudesta: Talousarvioesityksen pääluokkaperustelut sisältävät tietoa kunkin hallinnonalan näkökulmasta keskeisistä

¹ Kestävyysarvioinnin toimintamalli: Keskustelualoite. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2024:8 Ilpo Airio, Eeva Furman, Kimmo Hyrsky, Susanna Perko, Ossi Piironen, Saara Tamminen

Valiokunnan lausunto YmVL 1/2025 vp

kestävään kehitykseen vaikuttavista hankkeista ja määrärahoista. Nämä tekstit kattavat kaikki kestävän kehityksen ulottuvuudet. Lisäksi talousarvioesityksen yleisperustelut sekä julkisen talouden suunnitelma sisältävät erillisen tarkastelun hiilineutraaliutta edistävistä määrärahoista ja hiilineutraaliuteen vaikuttavasta verotuksesta. Kestävyyshaasteeseen vastaaminen on edellyttänyt ministeriöiltä aiempaa tiiviimpää ilmiöpohjaista vuorovaikutusta ja yhteistyötä.

Valiokunta katsoo, että Agenda2030-toimintaohjelman vahvuus on kritiikistä huolimatta erityisesti kokonaisvaltaisen ajattelun korostamisessa. Toimet yhden tavoitteen ratkaisemiseksi eivät saa hankaloittaa jonkun toisen tavoitteen saavuttamista toisaalla. Esimerkiksi maailmanlaajuinen irtautuminen fossiilisista tulee toteuttaa tavalla, joka ei rapauta luonnon monimuotoisuutta, lisää saastumista, kasvata eriarvoisuutta tai heikennä kokonaisturvallisuutta. Toimien kautta pyritään löytämään ratkaisuja planetaarisen kolmoiskriisin, ilmastonmuutos, luontokato ja saastuminen, ratkaisemiseksi.

Valiokunta korostaa, että kestävän kehityksen tavoitteet sekä pitkäjänteinen, ylisukupolvinen ja ylivaalikautinen ajattelu ja toiminta muodostavat edelleen kestävän hyvinvoinnin perustan. Nykyisin toimin on saatu hyviä tuloksia aikaan, mutta kunnianhimoisen hiilineutraaliustavoitteen ja luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämistavoitteen toteuttaminen edellyttävät myös ohjauskeinojen kehittämistä ja käyttöönottoa kaikessa relevantissa toiminnassa. Kestävä kehitys ei tule koskaan valmiiksi, vaan kysymys on jatkuvan parantamisen ideaan perustuvasta tavoitteesta.

Demokratia ja ihmisoikeuksien toteutuminen ovat edellytyksiä sille, että kestävän kehityksen tavoitteet voidaan saavuttaa Suomessa ja maailmanlaajuisesti. Ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon mukaisesti Suomi on sitoutunut YK:n kestävän kehityksen ja Agenda2030:n globaalin toimeenpanon vauhdittamiseen. Valtioneuvoston taloudellisten ulkosuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteon mukaisesti tavoitteena on tukea paremmin Suomen kaupallis-taloudellisia intressejä kehittyvillä markkinoilla ja lisätä maiden taloudellista riippumattomuutta vahvistamalla kehittyvien maiden vastuuta kehityksestään. Selonteko kokoaa yhteen hallitusohjelmaan sekä hallituksen muihin relevantteihin selontekoihin ja strategioihin kirjatut toimet Agenda2030:n ja kestävän kehityksen tavoitteiden toimeenpanemiseksi. Ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko sekä kansainvälisten taloussuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteko on annettu eduskunnalle ensin ja niiden linjaukset on sisällytetty Agenda2030-selontekoon.

Ekologinen kestävyys

Ympäristövaliokunta on tarkastellut selontekoa toimialansa mukaisesti erityisesti ekologisen kestävyyden näkökulmasta. Selonteko tunnistaa Suomen haasteiksi nimenomaan ekologista kestävyyttä koskevia tavoitteita. Siinä todetaan ilmastotavoitteiden osalta, että Suomelle EU:ssa sovitut ilmastotavoitteet sekä Suomen kansallisen ilmastolain tavoitteet ja kansalliset ilmastosuunnitelmat ovat perustuneet siihen, että hoidetun metsämaan hiilinielu pysyy jatkuvasti suurena. Metsien hiilinielu on kuitenkin viime vuosina pienentynyt, ja maankäyttösektori on nettotasolla muuttunut jopa päästölähteeksi joinain vuosina.

Haasteiksi todetaan myös, että Suomi ei ole viime vuosina onnistunut vähentämään merkittävästi Itämereen kohdistuvaa kuormitusta, vaikka pitkällä aikavälillä kuormitus on vähentynyt. Luon-

Valiokunnan lausunto YmVL 1/2025 vp

non monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämiseksi on tehty toimia, mutta toimien tehostamista ja lisäpanostuksia tarvitaan. Lisäksi Suomessa kulutetaan selvästi enemmän raaka-aineita kuin EU-maissa keskimäärin. Kansantalous on materiaali-intensiivinen, ja resurssitehokkuus sekä kiertotalousaste ovat matalia. Kiertotalousaste on kuitenkin ollut hienoisessa kasvussa.

Valiokunta toteaa, että selonteossa tunnistetut haasteet vastaavat valiokunnan näkemystä keskeisistä kehityskohteista. Ilmastonmuutokseen, luontokatoon ja luonnonvarojen suureen kulutukseen vastaaminen vaatii toimia. Olennaista on tunnistaa ja tunnustaa haasteet ja pyrkiä löytämään niihin kestäväen kehityksen kaikkien ulottuvuuksien kannalta arvioituna perusteltuja, vaikuttavia ja kustannustehokkaita ratkaisuja. Kokonaisvaltaisen arvioinnin korostaminen edellyttää sektorit ylittävää yhteistyötä ja koordinaatiota samanaikaisesti, kun esimerkiksi ekologisten tavoitteiden valtavirtaistaminen sisältää lähtökohdan niiden sisällyttämisestä osaksi kunkin hallinnonalan jokapäiväistä toimintaa. Planetaarisen kolmoiskriisin näkökulmasta kestäväen kehityksen mukaisena päätavoitteena on hillitä ilmastonmuutosta, pysäyttää biologisen monimuotoisuuden väheneminen ja yleisempi ympäristön tilan heikkeneminen (saastuminen) sekä huolehtia siitä, ettei prosessissa jätetä ketään jälkeen.

Kokonaisvaltaisen systeemisen muutoksen tarvetta ja ekologisen kestävyyspainottamista korostaa Kansainvälisen luontopaneeli (IPBES). Sen globaaliin luontokatoon liittyvän kahden arviointiraportin mukaan oikeudenmukaisen ja kestäväen yhteiskunnan saavuttaminen edellyttää johdonmukaisia politiikkatoimia yli sektorirajojen ja kokonaisvaltaista systeemistä muutosta. (ns. kytkösraportti ja kestävyysmurrosraportti).²

Valiokunta toteaa, että kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan on pyritty sillä, että selonteon laadinnasta on vastannut valtioneuvoston kanslia yhdessä kaikki ministeriöt kattavan valtionhallinnon kestäväen kehityksen koordinaatioverkoston kanssa. Kukin ministeriö vastaa vastuullaan olevien, selontekoon kirjattujen politiikkatoimien valmistelusta ja toimeenpanosta. Valtioneuvoston kanslia koordinoi ja resurssiensa puitteissa tukee sektoriministeriöiden työtä.

Valiokunta toteaa, että tulevaisuusvaliokunta on edellisessä Agenda2030-mietinnössään ehdottanut eduskunnan hyväksyttäväksi Agenda2030-ohjelman kehittämistä koskevia lausumia, jotka ovat edelleen voimassa. Eduskunta on siten edellyttänyt, että hallitus edistää kestäväen kehityksen politiikassa ilmiöpohjaista toimintamallia, tunnistaa ja ottaa huomioon Agenda2030-toimenpideohjelman tavoitteiden ja toimien sekä näihin kytkeytyvien teknologiaratkaisuiden keskinäisriippuvuudet sekä yhteis-, ristikkäis- ja ulkoisvaikutukset, kehittää suomalaisen kulutuksen rajat ylittävien vaikutusten mittaus- ja raportointitapaa, pyrkii Agenda2030-toimenpideohjelmassa kokonaiskestävyysedistämiseen, kehittää tavoitteita ja toimenpiteitä konkretisoivia ja arvioivia

2 Kytösraportti korostaa sitä, että päätöksiä tehdään usein irrallaan ja erikseen eri sektoreilla, vaikka luontoon, veteen, ruokaan, terveyteen ja ilmastoon liittyvät uhat ja mahdollisuudet ovat usein toisiinsa kytkeytyneitä. Kestävyysmurrosraportti on ensimmäinen hallitustenvälisessä yhteistyössä laadittu tutkimusyhteistyöniistä rakenteista, jotka tuottavat ekologista kestävyyskriisiä, ja sen ratkaisukeinoista. Raportti korostaa Agenda2030:n tavoin, että hallituksilla on merkittävä rooli muutoksen mahdollistajina ja julkiselta vallalta edellytetään politiikkajohdonmukaisuutta, vaikuttavien säädösten täytäntöönpanoa, innovatiivisten taloudellisten ratkaisujen käyttöönottoa sekä kansainvälisen yhteistyön edistämistä, mutta muutoksen toteuttamiseen tarvitaan kuitenkin mukaan koko yhteiskunta mukaan lukien yritys- ja yksityissektori. Niiden aloitteet voivat toimia kannustimina, jotka vaikuttavat sosioekonomiseen kehitykseen ja kulutustapojen muutokseen.

Valiokunnan lausunto YmVL 1/2025 vp

mittareita, joilla voidaan seurata kestävän kehityksen edistymistä pitkäjänteisesti yli budjetti- ja vaalikausien, hyödyntää näitä mittareita muun muassa Agenda2030-selonteossa sekä kestävän kehityksen budjetoinnissa julkisen talouden suunnitelmissa ja talousarvioissa. Lausumat ohjaavat Agenda2030-toimenpideohjelman kansallisten toimenpiteiden toteuttamista ja vaikuttavuutta sekä seuraavan Agenda2030-selonteon valmistelutyötä.

Ympäristövaliokunta toteaa, että edellä mainitun lausuman mukaisesti selonteon selkeänä tavoitteena on kokonaiskestävyys ja keskinäisriippuvuuksien tunnistaminen. Valiokunta korostaa näiden keskeisten elementtien kasvavaa merkitystä viitaten edellä mainittuihin kansainvälisen luontopaneelin raportteihin ja valtioneuvoston kanslian aloittamaan kestävyysarviointityöhön. Jatkossa voi olla tarpeen edelleen vahvistaa tätä poikkihallinnollista toteutustapaa, jotta tuloksena saadaan johdonmukaista politiikkaa, jossa kestävyystavoitteiden kytkökset ymmärretään mahdollisimman hyvin. Oleellista olisi löytää toimet, jotka tukevat samanaikaisesti useita tavoitteita. Esimerkiksi monet luonnonsuojelutoimet voivat tukea samanaikaisesti luontokadon pysäyttämistä, ihmisten terveyttä ja metsien ja maatalouden resilienssiä eli häiriönsietokykyä. Hallinnonalat tuntevat syvällisesti oman substanssinsa, mutta valmistelukoordinaation tulee olla riittävää, jotta toimet eivät ole keskenään ristiriitaisia.

Ympäristövaliokunta pitää tärkeänä varsinkin muuttuneessa geopoliittisessa tilanteessa, että kestävän kehityksen työssä pyritään konkretisoimaan tavoitteet ymmärrettäviksi ja että ketään ei jätetä jälkeen. Edelleen ajankohtainen on siten myös edellä mainitun tulevaisuusvaliokunnan mietinnön viimeinen lausuma, jonka mukaan hallituksen tulee myös sanoittaa Agenda2030-toimenpideohjelma ja muutkin vastaavat kestävän kehityksen politiikkaa ohjaavat ohjelmat ja etenkin kansalaisia ja sidosryhmiä päätösprosesseihin osallistavat työskentelymuodot toivon muotoon. Päätöksenteon pohjaksi tarvitaan avointa tietoa ja arvokeskustelua niin kestävyysmurroksen mahdollisuuksista kuin uhkistakin, mutta parhaiten tarvittavaan muutokseen innostavat positiiviset esimerkit maailmalta ja kotimaasta läheltä ihmisen omaa arkea. Kestävästä tulevaisuudesta on tehtävä ihmisen kokoinen ja näköinen.

Kansallisen näkökulman lisäksi olennaista on kansainvälinen johdonmukaisuus. Puhtaan siirtymän edistämiseksi tarvitaan johdonmukaisia toimia kaikilla talouden ja toiminnan sektoreilla niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Lisäksi on tärkeää, että EU toimii globaalina edelläkävijänä luonto-, ilmasto- ja kiertotalouspolitiikassa ja että kansainväliset, EU:n omat sitoumukset ja kansallinen toimeenpano vievät samaan suuntaan. EU:n sisämarkkinoilla ja kansainvälisessä kaupassa vaatimusten tulee olla samat tasapuolisten kilpailuedellytysten turvaamiseksi.

Valiokunta nostaa lausunnossaan lähemmin esiin erityisesti seuraavien tavoitteiden toimeenpanoa:

- Tavoite 6: Varmistaa veden saanti ja kestävä käyttö sekä sanitaatio kaikille
- Tavoite 7: Varmistaa edullinen, luotettava, kestävä ja uudenaikainen energia kaikille
- Tavoite 11: Taata turvalliset ja kestävät kaupungit sekä asuinyhdyskunnat
- Tavoite 12: Varmistaa kulutus- ja tuotantotapojen kestävyys
- Tavoite 13: Toimia kiireellisesti ilmastonmuutosta ja sen vaikutuksia vastaan
- Tavoite 14: Säilyttää meret ja merten tarjoamat luonnonvarat sekä edistää niiden kestävää käyttöä ja

Valiokunnan lausunto YmVL 1/2025 vp

— Tavoite 15: Suojella maaekosysteemejä, palauttaa niitä ennalleen ja edistää niiden kestäväää käyttöä; edistää metsien kestäväää käyttöä; taistella aavikoitumista vastaan; pysäyttää maaperän köyhtyminen ja luonnon monimuotoisuuden häviäminen.

Ilmastotavoitteet (7 ja 13)

Ilmastomuutoksen torjunnan osalta Suomella on kunnianhimoinen kansallinen tavoite tulla hiilineutraaliksi vuoteen 2035 mennessä siten kuin ilmastolaissa säädetään. Selonteossa todetaan, että energiasektori on viime vuosien aikana vähentänyt päästöjään nopeasti. Vuonna 2024 Suomessa tuotetusta sähköstä puhtaan sähkön osuus oli 95 prosenttia. Fossiiliset päästöt ovat vähentyneet jopa ennakoitua nopeammin johtuen kivihiilen ja turpeen polton merkittävästä laskusta sekä ydin- ja tuulivoiman osuuden kasvusta. Kuten myös uusimmasta ilmastovuosikertomuksesta ilmenee, päästövähennystahti ei kuitenkaan ole riittävä ilmastolain vuoden 2030 päästövähennystavoitteen saavuttamiseksi. Kansallisen hiilineutraaliustavoitteen saavuttaminen edellyttää lisätoimia maankäyttösektorilla ja muilla sektoreilla. Lisätoimien tarve hiilineutraaliuden saavuttamiseksi vuonna 2035 vastaa suuruudeltaan lähes puolta Suomen tämänhetkisistä kokonaispäästöistä.

Erityishaasteena on maankäyttösektorin muuttunut tilanne ja erityisesti hiilinielun pienentyminen. Suomelle EU:ssa sovitut ilmastotavoitteet sekä Suomen kansallisen ilmastolain tavoitteet ja kansalliset ilmastosuunnitelmat ovat perustuneet siihen, että hoidetun metsämaan hiilinielu pysyy jatkuvasti suurena. Metsien hiilinielu on kuitenkin viime vuosina pienentynyt, ja maankäyttösektori on muuttunut jopa nettopäästökseksi joinain vuosina. Maankäyttösektorin tilannekuvan muuttuminen johtuu monesta tekijästä, kuten laskentamenetelmien muutoksesta ja kasvihuonekaasuinventaariorissa käytettävien lähtötietojen tarkentumisesta. Maa- ja metsätalousministeriössä on valmisteltu metsien kasvun ja hiilinielujen vahvistamisen toimenpidepakettia, jolla tehostetaan sekä maankäyttösektorin ilmastosuunnitelman että kansallisen metsästrategian toimeenpanoa. Toimenpidepaketti on tarkoitus julkaista keväällä 2025. Ilman merkittäviä lisätoimia maankäyttösektorilla on todennäköistä, ettei Suomi saavuta EU:n LULUCF-asetuksen mukaisia velvoitteita ilman mahdollisia yksiköiden ostoja muista jäsenmaista.

Valiokunta toteaa, että maankäyttösektorin muuttunut tilanne haastaa ilmastopolitiikan kokonaisuutta. Myös Metsäbiotalouden tiedepaneeli korostaa, että metsien hiilivarastojen turvaaminen ja metsänielujen vahvistaminen edellyttävät uudenlaista ajattelua, jossa korostuu metsien sopeutumiskyvyn ja resilienssin tarkastelu ja vahvistaminen sekä erityyppisten metsäbiotalouden toimenpiteiden kohdentaminen maisema- ja aluetasolla sekä kansallisesti optimaalisesti. Tavoitteet voivat liittyä hakkuumahdollisuuksien säästeliäämpään hyödyntämiseen esimerkiksi kiertoaikoja pidentämällä, metsien tuottaman arvonlisän nostamiseen hakkuumääriä lisäämättä tai nykyisen arvonlisän tuottamiseen pienemmällä raaka-ainemäärällä metsäsektorin tuoteportfoliota laajentamalla ja arvoketjuja pidentämällä. Valiokunta katsoo, että onnistuminen hiilinielujen sääntelykokonaisuudessa edellyttää laajaa yhteiskunnallista konsensusta, niin merkittävä asema met-sillä on sekä kansantaloudelliselta että henkiseltä kannalta.

Valiokunta toteaa, että ilmastolain tavoite hiilineutraaliudesta vuoteen 2035 mennessä tukee myös Agenda2030-tavoitteen 7 mukaista toimintaa kestävä ja uudenaikaisen energian varmistamisesta. Tavoite osoittaa vahvaa sitoutumista energiamurroksen toteuttamiseen ja turvaa teol-

Valiokunnan lausunto YmVL 1/2025 vp

lisuudelle vakaan ja ennakoitavan toiminta- ja investointiympäristön. Valiokunta korostaa, että globaali energiamurros ja ilmastopolitiikka muodostavat jo yhden tärkeimmistä liiketoimintaa vauhdittavista tekijöistä. Ilmastotoimien positiiviset työllisyys- ja kilpailukykyvaikutukset olisi tärkeää saada näkyviksi ja tuoda myös selonteossa esiin. Maankäyttösektorin nielua koskevat haasteet tulee ratkaista siten, ettei toimilla murenneta toiminnanharjoittajien kykyä puhtaan siirtymän mukaisten investointien toteuttamiseen.

Hallitusohjelman tavoitteena on nostaa Suomi puhtaan energian ja ilmastokädenjäljen edelläkävijäksi, joka luo puhtaan talouden kasvua kotimaassa ja syrjäyttää saastuttavia ratkaisuja maailmalla teknologian viennin kautta. Ilmasto- ja ympäristökädenjäljen kasvattamiseksi panostetaan uusien ratkaisujen tutkimukseen, kehittämiseen ja markkinoille viemiseen. Valiokunta pitää näitä toimia globaalivaikuttavuuden kannalta tärkeinä korostaen valtioneuvoston tavoin samanaikaisesti sitä, että suomalaisten toimijoiden kädenjälkivaikutukset eivät kompensoi Suomen omia ilmasto- ja ympäristötoimia.

Luontokato (Tavoite 15)

Suomi on sitoutunut luontokadon pysäyttämiseen Kunming-Montrealin luonnon monimuotoisuuskehityksen ja EU:n biodiversiteettistrategian mukaisesti. Uusimpien uhanalaisuusarviointien mukaan Suomen luonnon monimuotoisuuden kehityssuunta on kuitenkin edelleen heikkenevä sekä lajien että luontotyyppien osalta, joten toimia tarvitaan. Hallitus viimeistelee parhaillaan kansallista luonnon monimuotoisuusstrategiaa tavoitteiden toteuttamiseksi.

Biologista monimuotoisuutta suojellaan sekä suojelualueilla että niiden ulkopuolella. Suomessa suojelualueverkosto kattaa 14,3 prosenttia kokonaispinta-alasta. OECD:n Agenda2030:n tavoitteiden toteutumista arvioineessa raportissa on todettu, että Suomi on saavuttanut niin sanotun Aichin tavoitteen säästää vähintään 10 prosenttia merialueista, mutta maa-alueita ja sisävesialueita koskevasta 17 prosentin suojelutavoitteesta jäädään jälkeen. Tavoitetta voidaan kuitenkin pitää saavutettuna, jos suojeltuihin alueisiin huomioidaan myös lakisääteisesti suojellut valtion ja yksityisten maa-alueet sekä alueet, joita ollaan virallisesti muuttamassa luonnonsuojelualueiksi, ja muut tehokkaiden suojelutoimenpiteiden kohteena olevat alueet.

Valiokunta korostaa, että luontokato ja ilmastomuutos kytkeytyvät toisiinsa ja niihin liittyvät haasteet on ratkaistava yhdessä. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen edistää ilmastomuutoksen hillintää ja siihen sopeutumista. Oikein suunnitelluilla sopeutumistoimilla voidaan puolestaan rajoittaa lämpenevän ilmaston aiheuttamaa luonnon monimuotoisuuden heikkenemistä. Luontopohjaisilla ratkaisuilla voidaan vähentää luontokatoa ja hillitä ilmastomuutosta samanaikaisesti, minkä lisäksi ne tukevat esimerkiksi ruoka- ja vesiturvaa, ihmisten hyvinvointia sekä useita muita yhteiskunnallisia tavoitteita. Ennallistaminen on hyvä esimerkki toimesta, joka hyödyttää sekä ilmastoa että luontoa. Luontopohjaisin ratkaisuoin voidaan myös esimerkiksi hillitä ilmastomuutoksen myötä yleistyviä kaupunkitulvia ja lievittää hellepiikkien aiheuttamia kielteisiä terveysvaikutuksia. Tältä osin esimerkiksi rakennetussa ympäristössä olevan potentiaalin systemaattinen hahmottaminen ja hyödyntäminen voisi säästää merkittävästi julkisia terveydenhoidon kustannuksia. Luonnon monimuotoisuus tukee myös maatalousympäristöjen hyvinvointia ja parantaa maan kasvukuntoa. Luonnossa monimuotoiset kasviyhteisöt ovat paremmassa turvassa kasvitaudeilta kuin lajiköyhemmät kasvustot ja ne sietävät paremmin kuivuutta ja ääriämpötilo-

Valiokunnan lausunto YmVL 1/2025 vp

ja. Ennallistamisasetuksen toimeenpanolla on merkittäviä mahdollisuuksia edistää kestävyystavoitteita kokonaisvaltaisesti.

Kokonaisvaltaisessa tarkastelussa on tärkeää, että energiamurroksen toimeenpanossa turvataan ekosysteemien elinvoimaisuus tekemällä tarvittaessa riittävä määrä luontoa vahvistavia toimia, jotta nettovaikutus niin ilmastolle kuin luonnolle on positiivinen. Valiokunta korostaa yritysten ja toimialojen itselleen laatimien hiilineutraalius- ja luonnon monimuotoisuustiekarttojen merkitystä. Niiden laatiminen syventää toimijoiden käsitystä oman toimintansa erilaisista vaikutuksista ja edistää tavoitetta saada yritykset paremmin osaksi kansainvälisten ilmasto-, ympäristö- ja biodiversiteettisopimusten toimeenpanoa.

Valiokunta korostaa, että huomio on kiinnitettävä vaikuttavien, riittävän laaja-alaisen toimien käytännön toimeenpanoon. Muutokset tulee toteuttaa oikeudenmukaiseksi koetuilla tavoin ja järjestelmätasolla. Tärkeää on myös kehittää edelleen markkinalähtöistä luonnonarvokauppaa, johon on myös kasvavaa kansainvälistä kiinnostusta. Luonnonarvomarkkinat voivat palvella monia tavoitteita. Pyrkimys turvata luontopääoman säilymistä on myös osa vastuullista talouspolitiikkaa. Selonteossa luetellut hallituksen tavoitteet ja toimet perustuvat pitkälti vapaaehtoisuuteen, ja METSO- ja Helmi-ohjelmien rooli korostuu. Nämä ohjelmat ovat jatkossakin keskeisiä työkaluja metsien monimuotoisuustavoitteiden saavuttamisessa. METSO-ohjelmalla on hyvä maine ja yhteiskunnallinen hyväksyttävyys, ja luonto- ja ympäristöarvojen rooli metsien käytön hyväksyttävyyteen vaikuttavana tekijänä on selvästi kasvanut viimeisten 20 vuoden aikana. Tämä kehitys on tärkeää ottaa huomioon ja vahvistaa metsien eri tavoitteet yhdistävää metsäbio-talouden toimintakulttuuria.

Vesiensuojelu (Tavoitteet 6 ja 14)

Pitkäjänteinen vesiensuojelutyö ja toimet Itämeren rehevöitymisen vähentämiseksi ovat olleet tärkeitä ja vaikuttaviakin, mutta suojelutoimia tarvitaan edelleen, sillä niiden vaikutukset näkyvät vasta pitemmän ajan kuluessa. Ilmastonmuutos myös vaikeuttaa tilannetta, kun lisääntyvät talvisateet sulan maan aikana lisäävät eroosiota ja siten vesistökuormitusta. Suomen rannikkoveissä tapahtuvan luontokadon merkittävin ajuri on edelleen rehevöityminen. Vesienhoidon tehostamisohjelmassa tehty työ on kuitenkin ollut merkittävää, ja liikkeelle on saatu myös uusia toimijoita, toimintamalleja ja yksityistä rahoitusta, joka on lisännyt toiminnan vaikuttavuutta.

Valiokunta pitää tärkeänä, että hyviä tuloksia tuottanutta vesiensuojelun tehostamisohjelmaa jatketaan. Hallitus edistää vesistöjen parempaa ekologista tilaa sekä sisävesistöissä että merialueilla vähentämällä vesien saastumista ja niihin kohdistuvaa ravinnekuormitusta monipuolisilla toimin. Harvaan asuttujen alueiden jätevesien keskitettyä ja tehokasta käsittelyä erityisesti Saaristomereillä ja rannikkoalueilla selvitetään. Kuntien hulevesien käsittelyssä edellytetään toimintavarmuuden ja käsittelyn laadun varmistamista. Hallitus ryhtyy myös toimiin metsäojituksen ympäristö- ja vesistövaikutusten pienentämiseksi.

Vaelluskalakantojen elvyttämishojelman (NOUSU) jatkaminen ja kehittäminen on monimuotoisuustavoitteiden kannalta tärkeää. Ohjelman toimenpiteitä ovat vaellusesteiden purku, erilaiset ohitusuomat, kalatiet ja elinympäristökunnostukset sekä näihin liittyvät tutkimus-, seuranta- ja kehityshankkeet. Vesitalouslupien sisältämiä kalatalousvelvoitteita päivitetään. Lisäksi hallitus

Valiokunnan lausunto YmVL 1/2025 vp

päivittää vesilakia siten, että vanhojen vesilupien päivytyksen lisäksi niin sanotuille nollavelvoitelaitoksille voidaan asettaa kalatalousvelvoitteita tavoitteena vaelluskalakantojen elvyttäminen.

Vesiensuojelun tavoitteiden toteuttamisella voidaan saada synergiaetuja maankäytön vaikutusten hallinnassa ja jatkumossa koko valuma-alueella. Ravinnekuormituksen vähentäminen edellyttää lannan kierrättämistä ja biokaasutuotantoa, mikä edistää myös ilmastonmuutoksen torjuntaa ja keinolannoituksen korvaamista lantapohjaisilla kierrätyslannoitteilla. Orgaanisen aineen kuormitusta tulee vähentää erityisesti metsätalousvaltaisilla valuma-alueilla toteuttaen samalla synergiahyötyjä metsä- ja suoluontotyyppien ennallistamisen kanssa. Vähäkäyttöisten vaelluskaulaesteiden purkamisella voidaan ennallistaa sekä joki-, järvi- että meriekosysteemejä ja tuottaa virkistyskäyttö- ja kalastushyötyjä. Kestävyystavoitteiden toteuttaminen edellyttää usein systeemitasen muutoksia, mutta myös tuottaa monihyötyisiä tuloksia. Maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön yhteistyössä valmisteleman, vuonna 2024 julkaiseman valuma-alue-suunnittelun tiekartan tavoitteena on määritellä periaatteet monitavoitteiselle valuma-alue-suunnittelulle ja toimenpiteet valuma-alue-suunnittelun valtavirtaistamiseksi vuoteen 2030 mennessä.

Alkutuotannon kannattavuuden vahvistaminen eri keinoin on olennaista, sillä vain taloudellisesti kestävä tuotanto voi investoida ja toimia haluttujen kestävyystavoitteiden mukaisesti. Maatalouden yrittäjätulo on ollut heikkoa koko 2000-luvun ajan. Alkutuotannon kilpailukykyä on vahvistettava sekä markkinoiden toimintaedellytyksiä parantamalla että EU:n yhteisellä maatalouspolitiikalla. Kestävä kotimainen ruokajärjestelmä, joka on myös huoltovarmuuskulmasta välttämätön, voi rakentua vain kannattavan kotimaisen alkutuotannon varaan.

Vallitsevassa geopoliittisessa tilanteessa on tärkeää pyrkiä lannoiteomavaraisuuden lisäämiseen ja Venäjä-riippuvuuden vähentämiseen, joten kierrätyksen ja orgaanisten lannoitteiden lisäksi eu-rooppalaisten ja muualta maailmasta tuotujen lannoitteiden valmistusta tulisi edistää. EU:n yhteisen maatalouspolitiikan kansallisessa suunnitelmassa orgaanisten ravinteiden hyödyntämistä viljelyssä edistetään ympäristökorvausten kiertotalouden edistämisen toimenpiteellä, jossa korvataan orgaanisten aineiden käytön levityskustannuksia. Tukea voi saada myös investointeihin lannan separointiin ja lantavarastoihin, mikä helpottaa lannan ravinteiden hyödyntämistä, sekä viherlannoitusnurmille, luonnonmukaiselle tuotannolle ja peltomaan kasvukuntoa parantavien maanparannuskasvien viljelyyn. Kiertotalous- ja mineraalistrategioissa tulisi myös ottaa huomioon huoltovarmuuden vaatimukset.

Arviolta puolet suomalaisten vedenkäytöstä kohdistuu maan rajojen ulkopuolelle kansainvälisen tuotannon, kaupan ja tuonnin myötä. Kestävän kehityksen yhteiskuntavastuusitoumuksen osana perustettu vesivastuusitoumus-aloite kannustaa yrityksiä muun muassa niiden vesivastuullisuusyhteistyössä sekä tukee vesiriskien tunnistamisessa arvoketjuissa. Suomalaisyrityksillä on merkittävää osaamista uusien teknologisten ratkaisujen kehittämisessä veteen liittyvien riskien ja tulvien hallinnassa, vesihuoltolaitosten modernisoinnissa, vesien pilaantumisen torjunnassa sekä vesien ja ravinteiden turvallisessa kierrättämisessä. Ne toimivat aktiivisesti alueilla, joilla kärsiään veteen liittyvistä ongelmista.

Valiokunnan lausunto YmVL 1/2025 vp

Luonnonvarojen kulutus ja kiertotalous (Tavoite 12)

Ylikulutus on merkittävä haaste, joka kuormittaa ympäristöä ja kuluttaa luonnonvaroja. Selonteossa tunnistetaan, että Suomen yksi heikko kohta ekologisen kestävyyskohdalla on kiertotalouden toiminta, joka on korkeintaan eurooppalaista keskitasoa tai sitä heikompaa. Kotimainen materiaalin kulutus eli luonnonvarojen käyttö per asukas on yksi Euroopan suurimpia. Tunnusluvusta on poistettu vientiteollisuuden tarvitsema luonnonvarojen käyttö. Suomi eroaa materiaalikäytössään muista vauraista maista etenkin siinä, että kotimaisen maa-aineksen käyttö rakentamisessa on erittäin korkea. Syynä tähän on routaantuvien maalajien vaihtotarve, laaja infrastruktuuri ja vielä meneillään oleva kaupungistumiskehitys. Vaikka maa-aineksen otto ja käsittely eivät ole kasvihuonekaasupäästöjen näkökulmasta keskeisiä, ne kuitenkin aiheuttavat välillisesti muita ympäristövaikutuksia, kuten luonnon monimuotoisuuden heikkenemistä. Valiokunta korostaa, että materiaalivirtoihin liittyvät tehostamis- ja vähentämistoimet ovat kuitenkin myös kustannustehokkaita tapoja vähentää kasvihuonekaasupäästöjä ja edistävät järkevää kansantalouden kasvua ja taloudellista kestävyyttä.

Myös materiaalien kiertotalousaste (4,5 prosenttia vuonna 2021) jää selvästi alle EU:n keskiarvon (12 prosenttia). Yhdyskuntajätteiden, eli asumisessa syntyvien sekä niihin rinnastettavien kaupan ja palveluiden jätteiden ja vastaavien teollisuuden tukitoiminnoista syntyvien jätteiden, kierrätysasteet jopa laskivat selvästi alle EU:n keskiarvon. Kiertotalouden strategisessa ohjelmassa on asetettu kiertotalousasteeseen ja luonnonvarojen ja materiaalien käyttöön liittyviä määrällisiä tavoitteita. Ohjelman visiona on, että vuonna 2035 hiilineutraali kiertotalousyhteiskunta on menestyvän talouden perusta. Myös kiertotalousohjelman tavoitteiden toteuttaminen edellyttää systemaattista näkemystä luonnonvarojen käytön nykytilasta ja kestävästä tasosta sekä ulkoistettujen vaikutusten osuudesta. Päätösten tulee pohjautua tieteelliseen tietoon, mutta niiden yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden takaamiseksi toimista on päätettävä ottaen kaikki kestävä kehityksen näkökulmat huomioon. Kiertotalousohjelman keinoin voidaan konkretisoida myös Agenda2030:n tavoitteita ja siten edistää tavoiteltuja systeemiä muutoksia. Kiertotaloutta tukeva lainsäädäntö suosii resurssi- ja energiatehokkaita tuotantoprosesseja, tuotteiden palvelullistamista ja jakamismalleja sekä materiaalien suljettuja kiertoja ja entistä kestävämpiä tuotteita. Kiertotalouden toimia edistetään myös vapaaehtoisen Green Dealin avulla.

Valiokunta pitää tärkeänä, että kansallisen kiertotalouslain valmistelu on käynnistynyt ja sen tavoitteena on selkeyttää jätealan lainsäädäntöä, ottaa entistä vahvemmin huomioon materiaalien koko elinkaari ja edistää niiden hyödyntämistä sekä panna täytäntöön valmistelussa olevaa EU-sääntelyä. Uusi kiertotalouslaki on keskeinen lainsäädäntöhanke, joka tavoittelee kiertotalouden vahvistamista huomioimalla nykyistä vahvemmin materiaalien ja tuotteiden koko elinkaaren ja niiden hyödyntämisen kiertotalouden keinoin. Ennustettava ja kiertotalouteen kannustava lainsäädäntöympäristö rakentaa perustaa investoinneille ja elinkeinorakenteen muuttamiselle kiertotalouden mukaiseksi.

Valiokunta korostaa, että yhteismarkkinoilla vaikuttavinta on, että EU-tasoinen lainsäädäntö ja tuotepolitiikka ohjaavat tehokkaasti kiertotalouteen. Sääntely ohjaa pidentämään tuotteiden elinikää ja kestävyyttä, käyttämään kierrätysmateriaaleja sekä digitalisoimaan materiaalivirtoja ja tuotetietoja. Tasapuolisten kilpailuolosuhteiden kannalta ongelmaksi on muodostunut se, että

Valiokunnan lausunto YmVL 1/2025 vp

EU-alueen toimijat joutuvat maksamaan myös EU:n ulkopuolella toimivien etäkauppayritysten tuottajavastuuvetoista aiheutuvat kustannukset. Useiden EU:n ulkopuolelta operoivien alustojen tuotteiden on usein todettu myös sisältävän EU:ssa kiellettyjä aineita, jotka kierrätykseen päätyessään haittaavat tai jopa estävät kierrätys- ja uusiomateriaalien käyttöä.

Selonteko nostaa esille myös biotalousstrategian, jonka tavoitteena on edistää kotimaiseen uusiutuvaan raaka-aineeseen perustuvan teollisuuden arvonalisän nostamista ja pyrkiä mahdollisimman korkeaan jalostusasteeseen myös puun käytössä. Metsäsektorin arvonalisää on mahdollista kasvattaa Suomessa korkeamman jalostusarvon materiaalien avulla, mutta tämän kehityksen toteutuminen edellyttää uusien materiaali-innovaatioiden kaupallistamista. Uusien innovaatioiden kehittymistä ja menestymistä voidaan tukea panostamalla tutkimukseen, rahoittamalla innovaatioita ja vaikuttamalla siihen, että Suomi on houkutteleva ympäristö yrityksille ja kansainvälisille osaajille. Arvonlisän tarkastelu on laajennettava puupohjaisista tuotteista myös muihin metsien tuottamiin hyötyihin, kuten luontomatkailuun ja virkistykseen.

Asuminen ja kestävä yhdyskuntarakenne (Tavoite 11)

Tavoitteena on toimiva, terveellinen ja turvallinen elinympäristö kaikille. Tavoitteena on myös, että asumisen ja liikkumisen edellytyksistä huolehditaan koko Suomessa ja että maaseudun elinvoimaisuutta ja huoltovarmuutta edistetään ja alueiden eriarvoistumista torjutaan.

Valiokunta pitää kaupunkien kestävyysedistämisen kannalta olennaisena valtion toimenä suurimpien kaupunkiseutujen kanssa solmittavaa maankäytön, asumisen ja liikenteen MAL-sopimusmenettelyä, joka keskittyy seutujen kasvun ja saavutettavuuden edellytysten varmistamiseen infrastruktuuri- ja asuntotuotantoinvestoinneilla. Valtio on solminut Helsingin, Tampereen, Turun, Oulun, Jyväskylän, Kuopion ja Lahden kanssa 12-vuotiset vuoteen 2031 asti voimassa olevat MAL-sopimukset. MAL-sopimusten tarkoituksena on vahvistaa kaupunkiseutujen kuntien keskinäistä sekä kaupunkiseutujen ja valtion välistä yhteistyötä. MAL-sopimuksilla edistetään kestävästä yhdyskuntarakennetusta ja liikennejärjestelmästä sekä tarpeita vastaavaa asutokaavoitusta ja -tuotantoa. Sopimusten tavoitteena on myös tukea liikennejärjestelmän digitalisaatiota, edistää liikenneturvallisuutta sekä kannustaa kaupunkiseutuja yhdyskuntarakenteen tiivistämiseen, joukkoliikenteen, pyöräilyn ja kävelyn edistämiseen sekä segregaaion ehkäisemiseen.

MAL-sopimukset keskittyvät kasvaville kaupunkiseuduille edistämällä tehokkaasti tarkoituksenmukaisen infran rakentamista niillä. Kaupungistuminen ja vilkas muuttoliike lisäävät asuntojen tarvetta kasvukeskuksissa ja erityisesti pääkaupunkiseudulla. Toisaalta muuttotappioalueilla asuntojen arvot ovat romahtaneet ja asuntomarkkinat polarisoituneet voimakkaasti. Hallitus perustaa ministeriörajat ylittävän selvitysryhmän ratkomaan alueiden eriytymisen tuomia haasteita asumiselle koko Suomessa. Alueiden eriytymiseen liittyen ympäristöministeriö valmistelee virkatyönä alueiden eriytymisen selvitystä. Hallitus on myös käynnistänyt Pohjoisen ja Itäisen Suomen ohjelmien valmistelun näiden alueiden erityishaasteiden ratkomiseksi.

Valiokunta korostaa, että asuntopolitiikkaa olisi hyvä kehittää pitkäjänteisesti. Pitkäjänteistä kehittämistä haastavat kuitenkin nopeasti vahvistuneet megatrendit, jotka muuttavat asumistoiveiden perustaa. Kaupungistuminen ja alueiden eriytyminen, elämisen monipaikkaistuminen, palvelullistuminen, digitalisaatio ja asukkaiden entistä yksilöllisemmät tarpeet haastavat toimialaa ja

Valiokunnan lausunto YmVL 1/2025 vp

asumispalveluja tarjoavia tahoja. Valiokunta pitää tärkeänä, että toisaalta kasvukeskusten ja toisaalta muuttotappioalueiden polarisoituihin haasteisiin etsitään toimivia ratkaisuja.

Suomessa on tehty pitkäjänteisesti usean hallituksen ajan vaikuttavaa asunnottomuustyötä. Tälläkin hetkellä on käynnissä keskeisten ministeriöiden, kaupunkiseutujen, hyvinvointialueiden ja järjestöjen yhteinen valtakunnallinen ohjelma pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseksi. Ohjelman tavoitteena on vahvistaa valtion, hyvinvointialueiden ja kaupunkien välistä yhteistyötä. Valiokunta kiinnittää huomiota tarpeeseen tehostaa ohjelmatoimintaa, sillä pitkäaikaisasunnottomuus on pitkän hyvän kehityksen jälkeen kääntynyt kasvuun ja tehokkaita toimia kielteisen kehityksen katkaisemiseksi tarvitaan.

Asumisneuvonta on yksi olennainen keino pyrittäessä pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseen. Tärkeää on myös asumisneuvonnan saatavuus matalalla kynnyksellä ja kaikille sitä tarvitseville asumismuodosta riippumatta. Voimassa oleva laki asumisneuvonnan tuesta kunnille vuosina 2023—2027 (1036/2022) on väliaikainen. Valiokunta totesi mietinnön³ hyväksyessään, että pitkän tähtäimen tavoitteena tulee olla asumisneuvonnan lakisääteistäminen. Valiokunta piti lakiehdotusta kuitenkin hyvänä kompromissina lainvalmistelussa esillä olleiden vaihtoehtojen välillä tilanteessa, jossa sosiaalipalvelut siirtyivät kunnilta hyvinvointialueiden vastuulle 1.1.2023. Asunnon järjestäminen asunnottomille ja muille asunnon tarpeessa oleville on myös sote-uudistuksen jälkeen pääasiassa kunnan asuntoviranomaisten vastuulla oleva tehtävä. Asumisen jatkuvuutta turvaa kuitenkin ennalta ehkäisevien palvelujen ja toimijoiden kokonaisuus, joka muodostuu kuntien, hyvinvointialueiden ja muiden alan toimijoiden, kuten järjestöjen, palveluista ja tekemästä yhteistyöstä. Kunnat voivat kehittää asumisneuvontaa omista lähtökohdistaan, ja järjestöt voivat edelleen jatkaa merkittävää työtään täydentävien palvelujen tarjoajana. Tämä tukee hyvin myös hyvinvointialueella tapahtuvaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kehittämistyötä. Väliaikaisen lain puitteissa nähdään, millainen palvelukokonaisuus yhtäältä hyvinvointialueille ja toisaalta kunnille muotoutuu, mikä tarjoaa myös edellytykset pohtia asumisneuvonnan kehittämisen vaihtoehtoja tulevaisuudessa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Ympäristövaliokunta esittää,

että tulevaisuusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

3 YmVM 11/2022 vp—HE 129/2022 vp

Valiokunnan lausunto YmVL 1/2025 vp

Helsingissä 13.3.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Krista Mikkonen vihr
varapuheenjohtaja Pinja Perholehto sd
jäsen Pauli Aalto-Setälä kok
jäsen Noora Fagerström kok
jäsen Eveliina Heinäluoma sd
jäsen Petri Huru ps
jäsen Mai Kivelä vas
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Johan Kvarnström sd
jäsen Jorma Piisinen ps
jäsen Tere Sammallahhti kok
jäsen Sara Seppänen ps
varajäsen Mikko Polvinen ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Ekroos

Valiokunnan lausunto YmVL 1/2025 vp
Eriävä mielipide

Eriävä mielipide

Perustelut

Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävä kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta (VNS 7/2024 vp) epäonnistuu kestävä kehityksen kokonaisvaltaisessa tarkastelussa. Kuten valiokunnan lausunnossakin todetaan, selonteon lähtökohtana on, että kestävyys sosiaalista, ekologista ja taloudellista ulottuvuutta tarkastellaan tasapainoisesti yhdessä. Tämä on kuitenkin jossain määrin vanhentunut ajattelutapa, jonka sijaan pitäisi ymmärtää ekologisen kestävyys suurempi painoarvo sosiaalisen ja taloudellisen ulottuvuuden mahdollistavana viitekehityksenä. Kuten valiokunnan kuulemat asiantuntijat totesivat, selonteon tehtävää ja rakennetta olisi syytä tarkastella uudelleen, jotta toimenpiteitä voitaisiin priorisoida kestävyysmuutoksen vaatimalla tavalla.

On valitettavaa, että selonteon toimenpiteiden listaus tapahtuu siilomaisesti ja vaikutustenarviointi on heikkoa. Selonteko saattaa antaa todellisuutta myönteisemmän käsityksen, sillä se ei esimerkiksi huomioi pääministeri Petteri Orpon hallituksen monia ilmasto-, ympäristö- ja asuntopoliittisia heikennyksiä ja näiden vaikutuksia. Kansallisten tavoitteidemme saavuttaminen on erottamattomassa kytköksessä globaaliin ilmastopoliittiseen vastuunkantoomme. Vaikka ympäristövaliokunta katsoo, että Agenda2030 -toimintaohjelman vahvuus on kritiikistä huolimatta kokonaisvaltaisen ajattelun korostamisessa, on tämä vahvuus melko vaatimatonta.

Kauttaaltaan selonteosta ja ympäristövaliokunnan lausunnosta puuttuu rehellisyys sen osalta, että Suomen tämänhetkinen hallitus toimii monin tavoin kestävä kehityksen tavoitteiden vastaisesti. Kokonaisuudessaan Agenda2030 -toimintaohjelma kärsii huomattavasta rahoituksen puutteesta.

Erityisesti Suomen työ ekologisten tavoitteiden saavuttamiseksi on riittämätöntä. Siitä huolimatta hallitus ei ole lisännyt toimia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi, vaan päinvastoin on heikentänyt jo aiemmin päätettyjä toimia ja rahoitusta. Hallitus leikkaa esimerkiksi niin kansallista kuin kansainvälistä ilmastorahoitusta tuntuvasti. Se ei myöskään ole ryhtynyt lisätoimiin ilmaston kuumenemisen estämiseksi, vaan on omilla toimillaan lisännyt päästöjä. Erityisen huolestuttavaa on toimettomuus hiilinielujen kasvattamiseksi, vaikka hallitus on ollut tietoinen niiden merkittävästä hupenemisesta. Toisena konkreettisena esimerkkinä tavoitteiden 6 ja 14 eli vesiensuojelun osalta hallituksella on kyllä hyviä tavoitteita, mutta se on leikannut rahoitusta vesiensuojelusta. Sama koskee tavoitetta 15 eli maanpäällinen elämä, joka koskee luonnon monimuotoisuutta. Vaikka hallitus kertoo tavoittelevansa luontokadon pysäyttämistä, niin se on leikannut merkittävästi luonnonsuojelun rahoitusta.

Myös tavoite, 11 Asuminen ja kestävä yhdyskuntarakenne, kärsii hallituksen lukuisista päätöksistä. Kohtuuhintaisen asuntotuotannon vaikeuttamisen ja asumistukien leikkausten lisäksi esimerkiksi asumisneuvonnan rahoitusta on leikattu tuntuvasti. Asunnottomuus on kääntynyt nousuun ja tuloköyhyyteen perustuva asunnottomuus palannut Suomeen. Hallituksen toimet ovat räikeässä ristiriidassa suhteessa tavoitteeseen köyhyyden vähentämisestä.

Valiokunnan lausunto YmVL 1/2025 vp
Eriävä mielipide

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että tulevaisuusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 13.3.2025

Mai Kivelä vas
Jenni Pitko vihr